УДК 37.013.43:811.112.2 **Кухта І.В.**

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Згідно з дидактичним принципом систематичності та послідовності навчальний матеріал з основних предметів (мова, математика, природознавство, історія) здебільшого вивчають двічі: у початковій школі (правила, оповідання), у середній – за системним принципом, завдяки чому досягається послідовність навчання: від простого – до складного. Державний компонент змісту сучасної середньої освіти передбачає вивчення іноземної мови, починаючи з початкових класів. У зв'язку з цим актуалізується проблема наступності стосовно ще одного предмета – іноземної мови. Оскільки досягнення наступності в шкільній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складнішого в навчанні та організації самостійної роботи учнів, виникає нагальна необхідність порушення цілої низки питань, що спрямовані на удосконалення навчального процесу з іноземної мови на різних етапах її вивчення. Одна з таких актуальних проблем – наступність у формуванні іншомовної комунікативної культури учнів початкових класів у процесі вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Існуюча джерельна база з проблеми наступності у навчальному процесі представлена різноманітними підходами:

– наступність цілей, змісту і методів викладання різних дисциплін у різних типах шкіл (Б. Ананьєв, А. Блаус);

– наступність у формуванні системи трудових і професійних знань та навичок в середній школі (Е. Зеєр, Г. Качан);

– наступність у формуванні внутрішньої позиції молоді в середній і вищій школі (С. Годник, В. Максимова);

– політехнічний аспект і наступність професійної орієнтації учнів у середній школі (Г. Ібрагімов, А. Кивелярг, І. Халліулін та).

У нашій публікації ми розглядаємо проблему наступності у контексті дидактичного принципу систематичності та послідовності і суть її визначаємо тезою: "Кожне нове знання спирається на попереднє і логічно з ним пов'язане".

Формулювання мети та завдань статті. Мета даної публікації полягає в теоретичному обґрунтуванні дидактичної вимоги наступності у формуванні іншомовної комунікативної культури на початковому етапі вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття наступності є насамперед філософською категорією, яка у Великому енциклопедичному словнику інтерпретується наступним чином: "Зв'язок між явищами у процесі розвитку, коли нове, замінюючи старе, зберігає в собі деякі його елементи. Наступність носить об'єктивний характер, проявляючись у природі, суспільстві і пізнанні" [2, с.514]. У психолого-педагогічній літературі наводяться різноманітні трактування наступності. Так, наступність в освіті – це безперервний зв'язок між різними етапами і стадіями в історичному розвитку освітньої теорії і практики, який базується на збереженні і поступовому збагаченні загальних традицій і більш приватного позитивного досвіду, на їхньому постійному якісному оновленні з урахуванням змін, що відбуваються в житті суспільства, і нового змісту освітніх потреб [5, с.306]. Наступність у навчанні, відповідно до українського педагогічного словника, це "послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу" [3, с.227]. Актуальним є висловлювання Ю. Кустова про те, що одна з основних функцій наступності полягає в тому, щоб на цілісність формування особистості конструктивно працювали три педагогічних виміри: минуле, теперішнє та майбутнє у своїй взаємодії. Суть прогресивної наступності полягає в удосконаленні

теперішнього та в осмисленому програмуванні майбутнього з опорою на минуле, у подальшому розвитку прогресивного і конструктивного з того, що йому передувало. При цьому функціонування наступності є універсальним, а її прояви носять загальнопедагогічний характер [4, с.35]. Наступність у навчанні полягає у встановленні необхідного зв'язку і правильного співвідношення між частинами навчального предмета на різних щаблях його вивчення. Наступність при вивченні іноземної мови у початковій школі – це опора на пройдене, використання і подальший розвиток в учнів уже набутих знань, умінь, навичок, які сприяють встановленню, реалізації різноманітних зв'язків наступності, взаємодії старих і нових знань, отриманих на уроках іноземної мови, що у кінцевому результаті створює їх систему, розкриває зміст і основні ідеї різних навчальних тем предмета. Наприклад, у початковій школі у процесі засвоєння іноземної мови створюються умови для ранньої комунікативно-психологічної адаптації молодших школярів до нового мовного світу, для подолання в подальшому психологічних бар'єрів при використанні іноземної мови як засобу спілкування, для розвитку мотивації до подальшого оволодіння іноземною мовою. Окрім того, закладається основа для формування елементарної комунікативної компетенції, і, відповідно, розвиваються елементарні комунікативні уміння в основних видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі), а також елементарні лінгвістичні уявлення і загальнонавчальні уміння.

Важливим завданням вивчення іноземної мови є формування іншомовної комунікативної культури. Враховуючи те, що в учнів молодших класів невеликий обсяг уваги, такі ж невеликі можливості для осмислення пропонованої інформації, у початковій школі завдання іншомовної культури обмежується засвоєнням елементів мовленнєвого етикету: привітання, прощання, увічливе звертання до співрозмовника, висловлення форм вдячності тощо. Виходячи з цих міркувань, при формуванні іншомовної комунікативної культури особливо важливо дотримуватися наступності, чіткої регламентованості і дозування пропонованої інформації. Наприклад, автор навчально-методичного комплексу "Guten Tag!" Н. Басай для реалізації зазначеного завдання для учнів третього класу пропонує ряд мовленнєвих зразків до кожної тематичної частини книги: Das ist ein/eine… Ist das ein/eine…? Stimmt das? – Ja, das stimmt./Nein, das stimmt nicht. Was fehlt? – Das Fahrrad fehlt. Was kostet das? Was möchtest du werden? Ich wünsche dir alles Gute! Ich gratuliere dir zum Geburtstag! – Danke schön! [1]. Мовленнєві зразки подаються невеликими порціями, через що, як нам видається, не заважають засвоєнню іншого лексичного, фонетичного, синтаксичного та граматичного матеріалу. Можемо стверджувати, що принцип наступності витриманий авторкою у всьому циклі підручників "Guten Tag!", оскільки у доборі навчального матеріалу для кожного класу враховуються знання, уміння і навички з іноземної мови, що були сформовані на попередньому етапі.

На рівні середньої школи діапазон іншомовної комунікативної культури доповнюється умінням вести діалог із співрозмовником на задану тему, коректно ставити запитання, орієнтуватися в особливостях культури носіїв тієї іноземної мови, яка вивчається тощо. Основи іншомовної комунікативної культури, сформовані в учнів на рівні загальноосвітньої школи, доповнюються у процесі вивчення іноземної мови у вищих закладах освіти.

Поняття наступності характеризує також вимоги до знань і умінь учнів на кожному етапі навчання, до форм, методів і прийомів пояснення нового навчального матеріалу і до всієї наступної роботи для його засвоєння. Наступність об'єктивно існує і повинна дотримуватися між частинами, розділами навчального матеріалу. Наприклад, зв'язок між фонетикою, морфологією і синтаксисом – у граматиці іноземної мови. Так, у процесі вивчення синтаксису використовуються знання і прийоми мислення, які сформувалися при вивченні морфології і фонетики, що сприяє активному засвоєнню нового матеріалу.

Формування комунікативної культури на основі наступності повинне охоплювати не тільки окремі навчальні предмети, але й взаємозв'язки між ними. Основою для цього виступають об'єктивні зв'язки між сторонами об'єкта, які вивчаються у різних предметах. У початкових класах при вивченні іноземної мови слід спиратися на вже наявні в учнів знання,

уміння і навички, здобуті на уроках з інших навчальних предметів: рідної мови, музики, образотворчого мистецтва, трудового навчання.

Наступність у доборі навчального матеріалу з предмета і способів діяльності для опанування цим навчальним матеріалом здійснюється, зважаючи на два фактори: зміст, логіка відповідної науки та закономірності процесу засвоєння знань.

Дія першого фактора є визначальною для дотримання наступності у побудові навчального предмета: поняття, закони і факти, які складають основний зміст навчального предмета, розташовані в послідовності, яка забезпечує поступове розкриття змісту галузі знань, що вивчається, причому наступне органічно пов'язане з попереднім.

Дія другого фактора – закономірностей процесу засвоєння – не дозволяє прямо переносити зміст певної наукової галузі в навчальний предмет, так як потребує дидактичного переосмислення цього змісту. Так, наступність реалізується не тільки в лінійному, але й у концентричному розташуванні навчального матеріалу [6]. Включення кожного компонента навчального предмета "Іноземна мова" у всі більш широкі і глибокі зв'язки дозволяє збагачувати його зміст, однак при цьому слід уникати не виправданих, логічно зайвих повторів.

Принцип наступності виступає також у якості системотворчого фактора. Стосовно іншомовної комунікативної культури він дозволяє розглядати її як цілісну систему, виявляти взаємозв'язок між її основними компонентами, вишукувати приховані резерви для удосконалення і оптимального планування її подальшого розвитку.

Для досягнення наступності у формуванні комунікативної культури у процесі навчання іноземної мови, окрім її поступового здійснення у змісті, дуже важливим є постійний контакт між учителями різних ступенів навчання, а також попереднє вивчення початкового рівня знань з іноземної мови.

Висновки. Таким чином, теоретичне обґрунтування проблеми наступності у контексті дидактичного принципу систематичності та послідовності дозволяє зробити деякі висновки.

1.Наступність передбачає поступовість переходу від однієї ланки освітньої системи до іншої, послідовність зміни рівня вимог до обсягу знань, умінь та навичок, органічний взаємозв'язок змісту, форм і методів навчально-виховного процесу на різних ступенях освіти.

2.Наступність у навчанні – це опора на пройдене, використання і подальший розвиток в учнів уже набутих знань, умінь, навичок, які сприяють встановленню, реалізації різноманітних зв'язків наступності, взаємодії старих і нових знань, отриманих на уроках іноземної мови, що в прикінцевому результаті створює їх систему, розкриває зміст і основні ідеї різних навчальних тем предмета.

3. З урахуванням вимог наступності слід укладати. навчальні програми, що передбачають розміщення матеріалу у двох формах:

а) лінійній (вивчення нового матеріалу на основі повторення попереднього); б) концентричній (без повторення, на більш високому рівні мислення учнів на кожному наступному уроці з даної теми).

Література:

1. Басай Н.П. Добрий день!: Кн. для вчителя / Надія Басай. – К.: Освіта, 2003.– 87 с.
2. Большая советская энциклопедия / Под ред. А.М.Прохорова. – М.: Советская энциклопедия. – 1973. – Т. 12. – 875 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
4. Кустов Ю.А. Теоретические основы преемственности профессиональной подготовки молодежи / Ю.А.Кустов. – Казань, 1989. – 367 с.
5. Преемственность в обучении. Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. / Под общ. ред. С.Я.Батышева. – Т.2. – М.: Профессиональное образование, 1990. – С.306 – 307.
6. Сманцер А.П. Концептуальные основы преемственности в системе непрерывного образования / А.П. Сманцер. – Минск: изд-во БГУ, 1991. – 182с.